

Περιοδοντολογικά Ανάλεκτα • Τόμος 20 • 2009
Analecta Periodontologica • Volume 20 • 2009

Ιατρική Περιοδοντολογία
Periodontal Medicine

Επίσημη έκδοση της Ελληνικής Περιοδοντολογικής Εταιρείας
Official publication of the Hellenic Society of Periodontology

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΕΚΔΟΤΗΣ

Χρήστος Δ.Ρ. Καλπίδης
Θεσσαλονίκη, Ελλάδα

ΒΟΗΘΟΣ ΕΚΔΟΤΗΣ (2009)

Πάνος Ν. Παπαπάνου
Νέα Υόρκη, ΝΥ, Ηνωμένες Πολιτείες

ΑΠΕΡΧΟΜΕΝΟΣ ΕΚΔΟΤΗΣ

Γεράσιμος Θεοφανάτος
Αθήνα, Ελλάδα

ΕΠΙΤΙΜΟΣ ΕΚΔΟΤΗΣ

Ανθούλα Διαμάντη-Κηπιώτη
Αθήνα, Ελλάδα

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Γεράσιμος Θεοφανάτος
Αθήνα, Ελλάδα

Εύα Αντωνογιαννάκη
Αθήνα, Ελλάδα

Δανάη Απατζίδου
Θεσσαλονίκη, Ελλάδα

Ξανθίππη Δερέκα
Αθήνα, Ελλάδα

Δήμητρα Σακελλάρη
Θεσσαλονίκη, Ελλάδα

ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Ιωάννης Βρότσος
Αθήνα, Ελλάδα

Ανθούλα Διαμάντη-Κηπιώτη
Αθήνα, Ελλάδα

Αντώνης Κωνσταντινίδης
Θεσσαλονίκη, Ελλάδα

Ανδρέας Παράσχης
Αθήνα, Ελλάδα

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΟΝΤΟ- ΛΟΓΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ (ΕΠΕ)

Ήλιος 54-56

115 27, Αθήνα

Τηλ-Fax: 210 7484167

Τηλ: 210 7488482

e-mail: helperio@periodontology.gr

Ιστότοπος: www.periodontology.gr

ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΕΠΕ (2009-2011)

Πρόεδρος

Γιώργος Μπαλάς

Αντιπρόεδρος

Βασίλειος Πανής

Απερχόμενος Πρόεδρος

Αντώνης Κωνσταντινίδης

Γενικός Γραμματέας

Χάρης Καλαϊτζάκης

Ταμίας

Αργύρης Πούλιος

Μέλη

Παναγιώτης Δάγκαλης

Ξανθίππη Δερέκα

Χρήστος Καλπίδης

Αναπληρωματικά Μέλη

Σπύρος Βασιλόπουλος

ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΚΡΙΤΩΝ

Ιωάννης Βούρος
Θεσσαλονίκη, Ελλάδα

Αικατερίνη Γιαννοπούλου
Γενεύη, Ελβετία

Πέτρος Δ. Δαμουλής
Αθήνα, Ελλάδα

Νίκος Δόνος
Λονδίνο, Ηνωμένο Βασίλειο

Αθανάσιος Ι. Ζάβρας

Νέα Υόρκη, ΝΥ, Ηνωμένες Πολιτείες

Γρηγόριος-Γεώργιος Ζαφειρόπουλος

Mainz, Γερμανία

Έφη Ιωαννίδου
Farmington, CT, Ηνωμένες Πολιτείες

Ιωάννης Καρούσης
Αθήνα, Ελλάδα

Ευανθία Λάλλα

Νέα Υόρκη, ΝΥ, Ηνωμένες Πολιτείες

Φοίβος Μαδιανός
Αθήνα, Ελλάδα

Γεώργιος Μακρής
Θεσσαλονίκη, Ελλάδα

Νίκος Μάρδας
Λονδίνο, Ηνωμένο Βασίλειο

Γεώργιος Ν. Μπελιμπασάκης
Ζυρίχη, Ελβετία

Δημήτρης Νικολιδάκης
Ηράκλειο, Ελλάδα

Άννα Ντόγκαρη-Μπαγτζόγλου
Farmington, CT, Ηνωμένες Πολιτείες

Ανδρέας Ξηροπαίδης
Αθήνα, Ελλάδα

Πάνος Ν. Παπαπάνου
Νέα Υόρκη, ΝΥ, Ηνωμένες Πολιτείες

Σπύρος Παρασκευάς
Αμστερνταμ, Ολλανδία

Γεώργιος Ε. Ρωμανός
Rochester, NY, Ηνωμένες Πολιτείες

Νίκος Σούκος
Βοστώνη, ΜΑ, Ηνωμένες Πολιτείες

Ανδρέας Σταυρόπουλος
Aarhus, Δανία

Δημήτρης Ν. Τατάκης
Columbus, OH, Ηνωμένες Πολιτείες

Ιωάννης Φουρμούζης
Αθήνα, Ελλάδα

Γεώργιος Χατζησιεγκαλλής
Louisville, KY, Ηνωμένες Πολιτείες

Τα *Περιοδοντολογικά Ανάλεκτα* (Print ISSN: 1105-3054, Web ISSN: 1792-3387) εκδίδονται μια φορά το χρόνο με τη μορφή μονογραφίας. Ο επιστημονικός εκδότης μορφοποιεί τον κατάλογο των περιεχομένων κάθε τόμου και προσκαλεί διακεκριμένους συναδέλφους να αναπτύξουν το θέμα του τεύχους. Τα *Περιοδοντολογικά Ανάλεκτα* είναι ένα επιστημονικό έντυπο που βασίζεται στη διαδικασία κρίσης των υποβαλλόμενων άρθρων.

Τα *Περιοδοντολογικά Ανάλεκτα* εκδόθηκαν πρώτη φορά το 1990 και είναι η επίσημη έκδοση της ΕΠΕ. Ωστόσο, το περιεχόμενο και οι δηλώσεις που δημοσιεύονται στο έντυπο εκφράζουν τις θέσεις των συγγραφέων και δεν αποτελούν απόψεις της ΕΠΕ. Η έντυπη μορφή των *Περιοδοντολογικών Αναλέκτων* συνοδεύεται από το αντίστοιχο ηλεκτρονικό έντυπο στο δικτυακό τόπο: www.periodontology.gr. Η πρόσβαση της ηλεκτρονικής μορφής του έντυπου είναι ελεύθερη. Από τον επτεετακό 20ο τόμο (2009), τα *Περιοδοντολογικά Ανάλεκτα* εκδίδονται ταυτόχρονα στην Ελληνική και Αγγλική γλώσσα.

Πλαίσιο και στόχοι

Βασικός σκοπός των *Περιοδοντολογικών Αναλέκτων* είναι να αποτελέσει ένα μέσο για τη διάδοση της σύγχρονης επιστημονικής και κλινικής προόδου στον τομέα της περιοδοντολογίας και των συναφών ειδικοτήτων σε κλινικούς, ερευνητές, και συναδέλφους στον ακαδημαϊκό χώρο. Η θεματολογία που καλύπτεται περιλαμβάνει τη δομή, παθοφυσιολογία και επούλωση των περιοδοντικών ιστών, τη διάγνωση, ταξινόμηση, επιδημιολογία, μικροβιολογία, και ανοσολογία των περιοδοντικών νόσων, την πρόληψη, πρόγνωση και αντιμετώπιση των περιοδοντικών παθολογικών καταστάσεων με συμβατικές και σύγχρονες θεραπευτικές μεθόδους, καθώς και τις βιολογικές και κλινικές διαστάσεις της εμφυτευματολογίας.

Υποβολή χειρόγραφων

Τα *Περιοδοντολογικά Ανάλεκτα* δημοσιεύουν επιστημονικά άρθρα μόνο μετά από σχετική ανάθεση. Οι συγγραφείς θα πρέπει να ακολουθούν τις σχετικές οδηγίες που βρίσκονται στο δικτυακό τόπο: www.periodontology.gr. Τα χειρόγραφα υποβάλλονται στον επιστημονικό εκδότη μόνο μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου στη διεύθυνση: ckperio@otenet.gr.

Συνδρομές

Η συνδρομή στην έντυπη μορφή είναι υποχρεωτική για τα ενεργά μέλη της ΕΠΕ και συνυπολογίζεται με την ετήσια συνδρομή της ΕΠΕ. Η ετήσια συνδρομή είναι: €20 (μέλη ΕΠΕ), €25 (μέλη Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Περιοδοντολογίας και συνδρομητές στην Ελλάδα), €50 (συνδρομητές εξωτερικού), €80 (ιδρύματα, βιβλιοθήκες και άλλοι φορείς).

Διαφημίσεις

Οι διαφημίσεις που περιέχονται στα *Περιοδοντολογικά Ανάλεκτα* εξετάζονται και εγκρίνονται από το Διοικητικό Συμβούλιο πριν τη δημοσίευση. Ωστόσο, η εμφάνιση μίας διαφήμισης στα *Περιοδοντολογικά Ανάλεκτα* δεν αποτελεί έγκριση του προϊόντος ή των ισχυρισμών του κατασκευαστή από την ΕΠΕ.

Copyright© 2009 Hellenic Society of Periodontology. All Rights Reserved.

Επιμέλεια σύνταξης: Δημήτρης Ε. Κατέρης

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΙΑΧΟΥΔΗ

Κ. Μελενίκου 15, 546 35 Θεσσαλονίκη, Ελλάδα

Τηλ: +30-2310216779, Fax: +30-2310245333, e-mail: giah-giap@the.forthnet.gr

Ιατρική Περιοδοντολογία

Χρήστος Δ.Ρ. Καλπίδης
Επιστημονικός εκδότης

Πάνος Ν. Παπαπάνου
Βοηθός εκδότης

-
- 7 Επιφυλλίδα του Προέδρου
- 11 Από τις εστιακές λοιμώξεις στην ιατρική περιοδοντολογία
Χρήστος Δ.Ρ. Καλπίδης, Πάνος Ν. Παπαπάνου
- 19 Αντίδραση οξείας φάσης: κλινική σημασία και βιολογικοί δείκτες
Γιώργος Μπαλτάς, Κωνσταντίνος Μαρκάκης, Ελένη Κοτσιφάκη
- 55 Η σχέση μεταξύ των χρόνιων περιοδοντικών και αθηροσκληρωτικών καρδιαγγειακών νοσημάτων
Μαρία Ρετζέπη, Francesco D'Aiuto
- 71 Η αμφίδρομη σχέση ανάμεσα στην περιοδοντική νόσο και το σακχαρώδη διαβήτη
Φοίβος Μαδιανός, Πάνος Κορομάντζος
- 85 Περιοδοντική νόσος και ανεπιθύμητες εκβάσεις κύησης
Γεώργιος Μπομπέτσης, Παναγιώτα Ντόκου, Φοίβος Μαδιανός
- 115 Συσχέτιση μεταξύ οστεοπόρωσης και περιοδοντίτιδας
Ξανθίππη Ε. Δερέκα
- 135 Ρευματοειδής αρθρίτιδα και περιοδοντική νόσος: βιολογικές, κλινικές και θεραπευτικές σχέσεις
Νίκη Μ. Μουτσοπούλου, Κλειώ Π. Μαυραγάνη
- 149 Αλληλεπιδράσεις ανάμεσα στην περιοδοντίτιδα και τα χρόνια αναπνευστικά νοσήματα
Νικόλαος Ευθυμιάδης, Αννέτα Μπάκα
- 167 Περιοδοντικός ασθενής και χρόνια νεφρική νόσος
Έφη Ιωαννίδου, George Fares
- 181 Επιπτώσεις της χρήσης διφωσφονικών στην οδοντιατρική
Βασιλική Μ. Κάρτσου, Alejandro Seamanduras, Samuel Koo, Αθανάσιος Ι. Ζάβρας
- 197 Τα νέα της Ευρωπαϊκής Ομοσπονδίας Περιοδοντολογίας
- 203 Οδηγίες για τους συγγραφείς

EDITOR-IN-CHIEF

Christos D.R. Kalpidis
Thessaloniki, Greece

ASSOCIATE EDITOR (2009)

Panos N. Papapanou
New York, NY, United States

PAST EDITOR

Gerasimos Theofanatos
Athens, Greece

EDITOR EMERITUS

Anthoula Diamanti-Kipiotti
Athens, Greece

EDITORIAL BOARD

Eva Antonogianaki
Athens, Greece

Danae Apatzidou
Thessaloniki, Greece

Xanthippi Dereka
Athens, Greece

Gerasimos Theofanatos
Athens, Greece

Dimitra Sakellari
Thessaloniki, Greece

ADVISORY BOARD

Anthoula Diamanti-Kipiotti
Athens, Greece

Antonis Konstantinidis
Thessaloniki, Greece

Andreas Parashis
Athens, Greece

Ioannis Vrotsos
Athens, Greece

HELLENIC SOCIETY OF PERIODONTOLOGY (HSP)

54-56 Ilidos Street
115 27, Athens

Tel-Fax: +30-2107484167

Tel: +30-2107488482

e-mail: helperio@periodontology.gr

Web page: www.periodontology.gr

HSP BOARD OF DIRECTORS (2009-2011)

President

George Baltas

Vice President

Vasilios Panis

Past President

Antonis Konstantinidis

Secretary General

Charalampos Kalaitzakis

Treasurer

Argiris Poullos

Members

Panagiotis Dagalis

Xanthippi Dereka

Christos Kalpidis

Non-voting members

Spiros Vasilopoulos

REVIEW BOARD

George N. Belibasakis
Zurich, Switzerland

Petros D. Damoulis
Athens, Greece

Anna Dongari-Bagtzoglou
Farmington, CT, United States

Nikos Donos
London, United Kingdom

Ioannis Fourmousis
Athens, Greece

Catherine Giannopoulou
Geneva, Switzerland

George Hajishengallis
Louisville, KY, United States

Effie Ioannidou
Farmington, CT, United States

Ioannis Karoussis
Athens, Greece

Evanthia Lalla
New York, NY, United States

Phoebus Madianos
Athens, Greece

George Makris
Thessaloniki, Greece

Nikos Mardas
London, United Kingdom

Dimitris Nikolidakis
Heraklion, Greece

Panos N. Papapanou
New York, NY, United States

Spiros Paraskevas
Amsterdam, Netherlands

Georgios E. Romanos
Rochester, NY, United States

Andreas Stavropoulos
Aarhus, Denmark

Nikos Soukos
Boston, MA, United States

Dimitris Tatakis
Columbus, OH, United States

Ioannis Vouros
Thessaloniki, Greece

Andreas Xiropaidis
Athens, Greece

Gregor-Georg Zafiroopoulos
Mainz, Germany

Athanasios I. Zavras
New York, NY, United States

Analecta Periodontologica (Print ISSN: 1105-3054, Web ISSN: 1792-3387) is published once a year and has a monograph format. The editor-in-chief assembles the table of contents for each volume and invites distinguished clinicians and researchers to develop the featured topic of the issue. *Analecta Periodontologica* is a peer-reviewed journal addressed to colleagues in the clinical, educational, and research fields of periodontology. *Analecta Periodontologica* was first published in 1990 and is the official publication of the HSP. However, the statements and opinions contained in this publication reflect opinions of the authors and do not express policies of the HSP. The printed version of *Analecta Periodontologica* is accompanied by an online counterpart at the following webpage: www.periodontology.gr. Free access to the online version of the journal is provided by HSP. Starting with the 20th anniversary volume (2009), *Analecta Periodontologica* is published in both Greek and English languages.

Aim and scope

The aim of *Analecta Periodontologica* is to provide a forum for the dissemination of up-to-date clinical and scientific progress in the field of periodontology and related disciplines to practicing clinicians, researchers, scholars, and colleagues in the academic field. Topics covered include the structure, pathophysiology, and healing of periodontal tissues; the diagnosis, classification, epidemiology, microbiology, and immunology of periodontal diseases; the prevention, prognosis, and treatment of periodontal pathological conditions with conventional and advanced therapeutic techniques; and the biological and clinical aspects of implant dentistry.

Submission of manuscripts

Analecta Periodontologica publishes only invited scientific articles. All invited prospective authors should carefully follow the author guidelines posted online at the following website: www.periodontology.gr. Manuscripts should be submitted to the editor-in-chief of the journal at the following e-mail address: ckperio@otenet.gr.

Subscription and rates

Subscription to the printed journal is mandatory for active members of the HSP and is included in the annual society membership. Annual rates: €20 (HSP members), €25 (European Federation of Periodontology members and domestic), €50 (international), €80 (institutions, libraries, and other organizations).

Advertising

All advertising contained in *Analecta Periodontologica* is reviewed and approved by the HSP Board of Directors before printing. However, the publication of an advertisement in *Analecta Periodontologica* does not constitute approval of the product or of the manufacturer's claims by HSP.

Copyright© 2009 Hellenic Society of Periodontology. All Rights Reserved.

Copy editor: Dimitris E. Kateris
GIAHOUDIS PUBLICATIONS

15 K. Melenikou Street, 546 35 Thessaloniki, Greece

Tel: +30-2310216779, Fax: +30-2310245333, e-mail: giah-giap@the.forthnet.gr

Periodontal Medicine

Christos D.R. Kalpidis
Editor-in-Chief

Panos N. Papapanou
Associate Editor

- 7 President's note
- 11 From focal infections to periodontal medicine
Christos D.R. Kalpidis, Panos N. Papapanou
- 19 Acute-phase response: clinical significance and biomarkers
George Baltas, Konstantinos Markakis, Helen Kotsifaki
- 55 The association between chronic periodontal and atherosclerotic cardiovascular diseases
Maria Retzepe, Francesco D'Aiuto
- 71 The bidirectional relationship between periodontal disease and diabetes mellitus
Phoebus Madianos, Panos Koromantzos
- 85 Periodontal disease and adverse pregnancy outcomes
Yiorgos Bobetsis, Panagiota Dokou, Phoebus Madianos
- 115 Association between osteoporosis and periodontitis
Xanthippi E. Dereka
- 135 Rheumatoid arthritis and periodontal disease: biological, clinical, and therapeutic relations
Niki M. Moutsopoulos, Clio P. Mavragani
- 149 Interactions between periodontitis and chronic respiratory diseases
Nikolaos Efthymiadis, Anneta Mpaka
- 167 The periodontal patient and chronic kidney disease
Effie Ioannidou, George Fares
- 181 Implications of bisphosphonate use in dentistry
Vassiliki M. Cartsos, Alejandro Seamanduras, Samuel Koo, Athanasios I. Zavras
- 200 The European Federation of Periodontology news
- 209 Author guidelines

